

تربیت بدنی و ورزش از منظر اسلام

طاهره طاهریان
عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی
دانشکده تربیت بدنی و علوم ورزشی واحد تهران مرکز

کلیدواژه‌ها: آفرینش،
قرآن مجید، فراگیری ورزش، اخلاق اسلامی - ورزشی.

هدف از آفرینش انسان

از دیدگاه قرآن کریم، آفرینش دارای هدف و غایت است. جهان آفرینش بیهوده خلق نشده و به سوی مقصد و مقصودی در حرکت و تکاپوست: پروردگارا! جهان آفرینش را بیهوده نیافریده‌ای [عمران/ ۱۹۱].

انسان نیز از این قاعده مستثنا نیست. او بیهوده آفریده نشده است: «آیا گمان کرده‌اید که ما شما را بیهوده آفریده‌ایم و شما به سوی ما بازگشت نمی‌کنید؟» [مؤمنون/ ۱۱۵]. بنابراین به تعبیر قرآن کریم، جهان آفرینش بیهوده آفریده نشده است.

از همه مهم‌تر این است که انسان موجودی باطل و پرتاب شده به جهان هستی نیست. مأمور به امر عظیمی است و سپس به سوی خداوند بازمی‌گردد. انسان که اشرف مخلوقات است، شایستگی برترین ستایشگران و عابدان پروردگار را داراست تا از این طریق به قرب ربوبی و وصل الهی نایل آید. از این‌رو، انسان نیز به عنوان جانشین و خلیفه‌ی خداوند روی زمین، وظایف و مسئولیت‌های خطیری در زمینه‌ی زندگی فردی و اجتماعی، تزکیه‌ی نفس، پالایش روح، رعایت ارزش‌ها و الگوهای الهی تا مرز خداگونه شدن برعهده دارد.

قرآن کریم مهم‌ترین عواملی را که موجب رشد و کمال انسان می‌شود، تفکر و تعقل، ایمان و عمل صالح برمی‌شمارد. کلمه‌ی «تفکر» ۲۱ بار و کلمه‌ی «تعقل» ۴۹ بار در قرآن کریم آمده است. بنابراین، عملکرد آدمی آینده‌ای از فطرت، تفکر و تعقل است و تفکر و تعقل اساس علم و آگاهی است. ایمان نیز محصول تفکر، تعقل و آگاهی به همراه کشف و شهود قلبی است. هم‌چنین، اعمال، کردار، رفتار، عبادت، معاملات، مرادوات و همه‌ی خصوصیات فردی و

پیامبر اکرم (ص):

مؤمنی که قوی و نیرومند باشد، بهتر

است از مؤمنی که ضعیف باشد

خدا، آن کسی که قدرت عظیمی دارد، او {پیامبر} را تعلیم داده است، همان کسی که توانایی فوق‌العاده و سلطه بر هر چیز دارد.

● «ان القوة لله جميعاً» [بقره/ ۱۶۵]: تمامی قدرت و توانایی از آن خداوند است.

● «لا حول و لا قوة الا بالله» [کهف/ ۳۹]: جز اراده و قدرت خدا، قوه‌ای نیست.

● «ان الله هو الرزاق ذوالقوة المتین» [ذاریات/ ۵۸]: همانا روزی بخشنده تنها خداست که صاحب قوت و اقتداری سخت استوار است.

● «ان ربك هو القوی العزیز» [هود/ ۶۶]: همانا پروردگار تو مقتدر و پیروزمند است.

اگر قوی بودن صفت خوبی نبود، هرگز خداوند، خود را به آن متصف نمی‌فرمود.

در ادامه به برخی فرمایش‌های حضرت پیامبر اکرم (ص) نیز در این زمینه اشاره می‌کنیم:

● مؤمنی که قوی و نیرومند باشد، بهتر است از مؤمنی که ضعیف باشد.

● خداوند بنده‌ی قوی خود را دوست دارد.

● بدن تو بر تو حقی دارد.

● تفریح و بازی کنی، زیرا دوست ندارم که در بدن شما هیچ خشونت‌ی دیده شود.

● به فرزندان خود تیراندازی و شنا بیاموزید.

● خوش‌بخت و سعادت‌مند آن انسان با ایمانی است که درآمدش برای معاش او کافی و قوای بدنش نیرومند باشد.

با توجه به آیات، احادیث و قرائن اشاره شده، ورزش و تربیت‌بدنی در اسلام تنها وسیله‌ای برای تزکیه، تربیت و سیر الی الله است.

امروزه ورزش به عنوان یک پدیده مهم اجتماعی در تمامی جوامع پیشرفته مطرح است. آیین مقدس اسلام نیز تربیت‌بدنی را به‌طور اعم در نظر داشته است. از دیدگاه اسلام، انسان در پی‌موردن راه کمال و تقرب، همواره با سه امر مرتبط به یکدیگر یعنی فرد، جامعه و عالم هستی سروکار دارد. انسان خود نیز از

اجتماعی مؤمن مبنی بر دستورهای قرآن است.

از طرف دیگر، قرآن مهم‌ترین موانع رشد و تکامل انسان را هوای نفس یا خودپرستی، تکبر و خودبرتربینی، حب دنیا و بدبینی و بدگمانی می‌داند. انسان موجودی دو بعدی است و خلقتی مرکب از روح و جسم دارد که متمم و مکمل یکدیگرند و در این ارتباط، لاجرم مراقبت و توجه به انسان نیز جایگاه و اهمیت ویژه‌ای می‌یابد؛ اهمیتی که در حوزه‌ی علوم تربیت‌بدنی و ورزش نیز مصداق دارد و در این مقاله به آن می‌پردازیم.

ورزش و تربیت‌بدنی

قرآن کتاب آسمانی، بزرگ‌ترین سرمشق و راه‌گشای انسان در همه‌ی امور و شئون تا روز قیامت است. در این کتاب بزرگ و بی‌نقص که کلام خالق انسان و تمام هستی است، آیاتی وجود دارند که به گونه‌ای بر اهمیت ورزش و نیرومندی‌سازی جسم در کنار تقویت روح و روان دلالت دارند. در این نوشتار به برخی از آیات در حد وسع اشاره می‌شود؛ باشد که راه‌گشای ورزشکاران، ورزش دوستان و سایر اقشار جامعه‌ی مؤمن و مسلمان ما باشد. با مطالعه قرآن کریم متوجه می‌شویم که همیشه در قرآن، قوی بودن به عنوان یک امتیاز و عامل مثبت ارزیابی شده است. برای روشن شدن این مطلب به برخی از آیات قرآنی اشاره می‌شود:

۱. وقتی «بنی اسرائیل» انتخاب **طالوت** را از سوی پیامبرشان **اشموئیل** به عنوان رهبر، مورد انتقاد قرار می‌دهند، وی در پاسخ می‌گوید: «ان الله اصطفیٰ علیکم و زادہ بسطه فی العلم و الجسم» [بقره/ ۲۴۷]: خداوند او را بر شما برگزیده و قدرت علمی و جسمی وی را از شما افزون‌تر قرار داده است.

۲. درباره‌ی لزوم تقویت بنیه رزمی و نظامی می‌فرماید: «واعدوا لهم ما استطعتم من قوه» [انفال/ ۶۰]: در برابر آن‌ها [دشمنان] آن‌چه توانایی دارید، از نیرو آماده سازید.

۳. وقتی قرآن سرگذشت حضرت **موسی** (ع) را بیان می‌فرماید، او را مردی نیرومند و قوی معرفی می‌کند. در یک‌جا می‌فرماید: «فوکزه موسی ففضی علیه» [قصص/ ۱۵]: موسی تنها یک مشت به آن مرد زد و او درگذشت.

۴. هنگامی که حضرت **هود** (ع) می‌خواهد یکی از نعمت‌های خدا بر قوم خود را برشمارد، می‌فرماید: «وزادکم فی الخلق بصطه» [اعراف/ ۶۹]: و به چشم شما فرونی داد.

۵. خداوند متعال در آیات متعدد، خود را «قوی» می‌نامد. در این‌جا به بعضی از این آیات اشاره می‌شود:

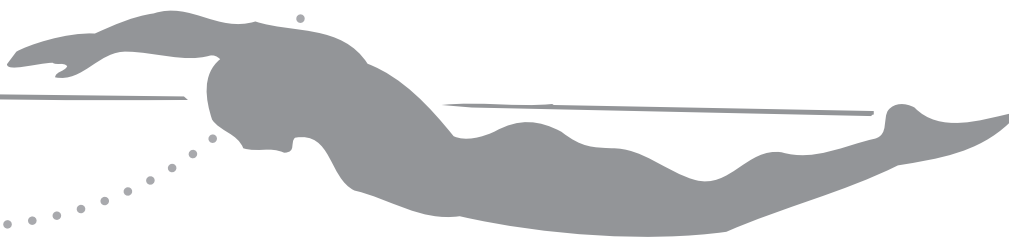
● «علّمه شدید القوی ذومرّة فاستوی» [نجم/ ۶-۵]

سلامت جسمانی حتی برای زندگی عالمانه

و عابدانه، لازم است. سلامتی بدن، حرکت

و بازی، پیش‌نیازی برای حفظ وحدت بین

اجزا و کل آدمی تلقی می‌شود

بر صورت مبارک او آب دهان می‌اندازد، حضرت از سینه‌ی او برمی‌خیزد و لحظاتی را به تأمل و قدم زدن می‌پردازد، تا مبادا در این قتل امیال شخصی و هواهای نفسانی، با انگیزه‌ی جهاد، شریک شوند [نهج‌البلاغه، حکمت ۳۷۵].

دین مبین اسلام با اظهار نظر صریح درباره‌ی ورزش‌های زمان خود، پرداختن به آن‌ها را توصیه کرده است. در احادیث آمده است که حضرت پیامبر (ص) اسب‌دوانی می‌کردند و در مسابقه اسب‌دوانی برای برنده چند مثقال نقره به عنوان جایزه مقرر می‌فرمودند [وسایل‌الشیعه، جلد ۱۳: ۳۴۶].

روایتی دیگر حاکی است که ایشان فرمودند به فرزندان خود شنا و تیراندازی بیاموزید [نهج‌البلاغه، شماره ۱۹۵۴]. در حدیثی دیگر اسب‌سواری و تیراندازی را از سرگرمی‌های حق مؤمن به شمار آورده است. هم‌چنین فرموده‌اند که بهترین سرگرمی مؤمن شناس است.

تأکید اسلام بر فراگیری ورزش‌هایی مانند اسب‌دوانی و تیراندازی، به حدی است که حتی شرط‌بندی را در مورد آن‌ها بدون اشکال می‌داند. از حضرت صادق (ع) روایت شده است که: «فرشتگان از محلی که در آن قمار واقع شود متنفر بوده و صاحبان این عمل را لعن و نفرین می‌کنند؛ مگر آن‌که شرط‌بندی به واسطه‌ی دواندن اسب یا شتر یا تیراندازی باشد. چنان‌که پیامبر گرامی (ص) نیز با **اسامه بن زید** در مسابقه‌ی تیراندازی شرکت فرمود.

اسلام و ورزش‌های مدرن

ورزش‌های مدرن دنیای امروز که پس از رنسانس رایج شده‌اند، بیش از ۲۰۰ سال عمر ندارند. این‌گونه ورزش‌ها با شکل و محتوای امروزی در صدر اسلام وجود نداشتند و طبیعتاً در آن زمان اظهارنظری هم راجع به آن‌ها نشده است. این مهم نیست که پدیده‌ای در صدر اسلام وجود داشته و راجع به آن اظهارنظر شده است یا خیر؛ مهم هدف و جهت حرکت پدیده است که به کدام‌سو می‌رود و چه اهدافی را تعقیب می‌کند.

در آیین‌های بخش اسلام، نوع و شکل ورزش مسئله نیست، بلکه هدف و جهت‌گیری ورزش مهم است. در اسلام ورزش هم مثل هر چیز باید به سوی پروردگار باشد و اگر چنین شد، رواست. اکنون که هدف، پرورش نسلی مقتدر و نیرومند برای دفاع از آرمان‌های اسلام و مسلمین است، چه تفاوت دارد که این هدف از طریق شنا و سوارکاری تحقق پذیرد یا از طریق

سه بعد جسمانی، عقلانی و نفسانی تشکیل شده است. اسلام مکتبی است که مخصوص یک یا چند زاویه از زندگی انسان نیست، بلکه برای تمام وجود در طول حیات برنامه دارد. کسانی که معتقدند اسلام مخصوص آخرت است و به دنیا کاری ندارد، یا تمامی برنامه‌هایش معطوف به پرورش و تقویت روح است و جسم را در ضعف و نقصان می‌خواهد تا روح قوی گردد، نیازمند مطالعه‌ی بیشتر و بازنگری در آموزه‌های دینی هستند. در مکتب اسلام، جسم و روح با یکدیگر تلفیق شده‌اند و فکر و روح سالم را در بدن و جسم سالم می‌توان یافت. در اسلام به تربیت بدنی با توجه به شکل و اهداف آن، بیشتر از سایر جنبه‌های حرکت اهمیت داده شده است. باید توجه داشت که در این دیدگاه، ضعف مقدمه استضعاف است و اصولاً تا فرد یا ملتی ضعیف نباشد، گرفتار استضعاف نمی‌شود و اسیر و زبون نمی‌گردد. مورد دیگر اهمیت تربیت‌بدنی، تقویت و پرورش بدن برای مقابله با سختی‌ها و شدائد است.

مولای متقیان می‌فرماید: «درختان بیابانی که از آب و رطوبت محروم‌اند، چوبی محکم‌تر و درختان سرسبز جویبار پوستی لطیف و نازک‌تر دارند و گیاهانی که در بیابان روییده‌اند، شعله‌ای قوی دارند و دیرتر خاموش می‌شوند» [نهج‌البلاغه، نامه‌ی ۴۵].

طبق این فرمایش‌ها، انسانی که در سختی زندگی و رشد می‌کند، در مقابل ناملایمات استوارتر است.

مسئله‌ی دیگر در این زمینه، تأثیر متقابل جسم و روان بر یکدیگر و کمک جسم به ایجاد ارزش‌های معنوی، تهذیب و تزکیه‌ی نفس و جهت‌دار بودن تربیت‌بدنی است. نماد ملموس، حقیقی و واقعی تحقیق این هدف، **حضرت علی (ع)** است که قدرت جسمانی را فقط، وسیله‌ای برای تقرب به خداوند قرار می‌دهد. ایشان در این باره می‌فرماید: «هنگامی که قوی می‌شوی، بر طاعت خدا شو و هنگامی که ضعیف می‌شوی، از معصیت خدا ضعیف شو.»

هم اوست که وقتی **عمرو بن عبدود** پهلوان نامی عرب را بر زمین می‌زند و قصد هلاکتش را دارد، چون عمرو

در دنیای امروز، ورزش در ابعاد قهرمانی، همگانی، پرورشی و حرفه‌ای به اخلاقیات جدید نیز نیاز دارد. تا براساس آن زمینه‌ی سنجش و ارزیابی رفتارهای ورزشی فراهم آید

از دیدگاه اسلام، انسان در پیمودن راه کمال و تقرب، همواره با سه امر مرتبط به

یکدیگر یعنی فرد، جامعه و عالم هستی

سروکار دارد. انسان خود نیز از سه بعد

جسمانی، عقلانی و نفسانی تشکیل شده

است

فوتبال، بسکتبال و امثال آن. هر پدیده‌ای از جمله ورزش، به خودی خود فاقد ارزش است و نیت، هدف و جهت حرکت پدیده است که به آن ارزش می‌دهد یا آن را ضد ارزش می‌کند.

اهمیت توسعه و رشد تربیت‌بندی از منظر اسلام

انسان بهترین آفریده‌ی خداست که در عالی‌ترین شکل وحدت و هماهنگی بین اجزای خلق شده است. از بین رفتن سلامت جسمانی، این وحدت و هماهنگی را زایل می‌کند، همان‌طور که دور شدن از معنویت و اخلاق می‌تواند آدمی را از گوهر خود دور سازد. سلامت جسمانی حتی برای زندگی عالمانه و عبادانه، لازم است. سلامتی بدن، حرکت و بازی، پیش‌نیازی برای حفظ وحدت بین اجزا و کل آدمی تلقی می‌شود.

تربیت‌بندی و تأمین سلامتی برای اهداف دنیوی و اخروی، حق طبیعی افراد است و بهره‌مندی از این نوع تربیت، به منزله‌ی یک شیوه‌ی زندگی به منظور پرورش جزئی از کل وجود آدمی و بخشی از تجربه‌های شادی‌بخش و لذت‌آور است و با پرورش هماهنگ سایر ابعاد مغایر نیست. در حقیقت با تحقق اهداف تربیت‌بندی و با اعتقاد به حفظ رابطه‌ی «انسان - خدا» در زندگی، توسعه‌ی این اهداف در مسیر کمال واقعی و قرب‌الهی قرار می‌گیرد.

در حال حاضر دانش تربیت‌بندی با انبوهی از دستاوردهای علمی و اختصاصی روبه‌رو شده است. یافته‌های روز افزون دانش تربیت‌بندی در حیطه‌های مختلف این دانش (نظیر فیزیولوژی ورزش، مکانیک ورزش، جامعه‌شناسی ورزش، روان‌شناسی ورزش و...) این علم را به رشته‌های تخصصی و علمی خاصی تبدیل نموده است.

آن‌چه که نباید فراموش شود، تأکید قرآن کریم بر رشد و توسعه‌ی مطالعات علمی و تحقیق در رشته‌ها و مبانی مختلف است، آن‌جا که خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «هرگز از چیزی که بدان علم نداری، پیروی مکن» [سوره اسراء، آیه ۳۶].

اشاعه‌ی اخلاق اسلامی - ورزشی

در دنیای امروز، ورزش در ابعاد قهرمانی، همگانی، پرورشی و حرفه‌ای به اخلاقیات جدید نیز نیاز دارد، تا براساس آن زمینه‌ی سنجش و ارزیابی رفتارهای ورزشی فراهم آید. متعهدبودن به اصول ورزشکاری، یا به عبارتی پهلوانی و دلاوری، در تربیت‌بندی و ورزش جهان، موضوعی پذیرفته شده است. مبارزه‌ی صادقانه، سوگند ورزشکاران، نداشتن اعمال خلاف در ماه‌های قبل از مسابقه، الگو و سرمشق بودن قهرمان و نصب تندیس‌ها و یادبودهای قهرمانی در میادین ورزشی بسیاری از کشورهای جهان و غیرمسلمانان، نشان از علاقه‌مندی و احترام به جایگاه ورزشکاران است.

اکنون در جنبش المپیک نیز، رقابت‌های صلح‌آمیز، مخالفت شدید با دوپینگ و پرهیز از سوءاستفاده‌های سیاسی و اقتصادی مورد توجه است. بنابراین موضوعاتی هم‌چون قهرمان‌سالاری، صرف هزینه‌های گزاف برای قهرمانی یک تیم ورزشی، استخدام مربیان گران قیمت خارجی برای کسب موفقیت‌های زودگذر، تشریفات گسترده و اسراف و تبذیر برای انجام رویدادهای ورزشی، جای تأمل و بازبینی دارد؛ زیرا انعکاس بدیهی و طبیعی این‌گونه امور، محروم ماندن توده‌ی مردم و به‌ویژه کودکان و نوجوانان را از ابتدایی‌ترین امکانات ورزشی، تربیت‌بندی و تفریحی سالم به دنبال دارد.

بسیاری از مشکلات موجود در دنیای ورزش، به ویژه دوپینگ و برخی خشونت‌ها و وحشیگری‌ها در ورزش حرفه‌ای و گاهی ورزش قهرمانی، فرسایش اخلاقیات را در حوزه‌ی تربیت‌بندی و ورزش یادآور می‌شود و ما را بر آن می‌دارد تا با حفظ و تنظیم اصول و هنجاری‌های اخلاقی - اسلامی، برای رویکرد نظام‌مند آموزش و پرورش اخلاقیات، بیش از پیش بیندیشیم، زیرا اعمال و رفتار ورزشکاران، به اخلاق عمومی و کلی نظام اجتماعی - فرهنگی جامعه وابسته است.

منابع

۱. صبوری، حسین، ورزش در اسلام.
۲. قنبری پاکی، عباس، تربیت‌بندی از دیدگاه اندیشمندان اسلام.
۳. نیرو و نشاط. دفتر هشتم، اداره‌ی کل تربیت‌بندی وزارت آموزش و پرورش.
۴. آذرمانی، احمد. اصول و مبانی تربیت‌بندی و ورزش.
۵. نیرو و نشاط. دفتر سوم.
۶. نصری، عبدالله، انسان کامل از دیدگاه مکتب.
۷. رضائی‌نژاد، رحیم، اصول و مبانی تربیت‌بندی و ورزش.
۸. بهشتی، احمد. مبانی تربیت‌بندی در اسلام.

در آیین‌های بخش اسلام، نوع و شکل

ورزش مسئله نیست، بلکه هدف و

جهت‌گیری ورزش مهم است

جامعه‌شناسی ورزش ورسانه‌های گروهی

گزارش نشست تخصصی انجمن علمی جامعه‌شناسی
ورزش ایران، با همکاری اداره‌ی کل تربیت بدنی
وزارت آموزش و پرورش*

گزارش: جمشید رضایی

درآمد

دنیای امروز یعنی دنیای ارتباطات و رسانه؛ دنیایی که در آن فرماندهی رفتارها و مغز در دست ابرقدرتی به نام رسانه است. در جامعه‌ی مدرن و الکترونیکی، رسانه برای تو تصمیم می‌گیرد که چگونه فکر کنی، چگونه رفتار کنی، چگونه حرف بزنی و حتی چگونه زندگی کنی. این نفوذ را در هر جا می‌توانی ببینی و احساس کنی. شاید ورزش یکی از ملموس‌ترین مثال‌هایی باشد که بتوان در این زمینه مطرح کرد.

تا به حال با خود فکر کرده‌اید که چرا امروزه ورزش غالب، فوتبال است؟ و یا چرا باید از بین تیم‌های مختلف ورزشی، فقط حرف از چند تیم باشد و مسابقات آن‌ها مورد توجه بیشتری قرار گیرد؟ اگر رسانه‌هایی چون: مطبوعات، رادیو، تلویزیون و اینترنت نبودند، ذائقه‌ی ورزشی شما چگونه بود و به چه ورزشی بیش‌تر علاقه داشتید؟

امپراتوری رسانه، پدیده‌ای است که خیلی‌ها از جمله «ویلبر شرام» آن را پیش‌بینی کرده بودند. این نظریه‌پرداز معروف در مقاله‌ی معروفش با نام «زمان بلند» گفته بود: از وقتی انسان یاد گرفت حرف بزند، تا زمانی که حرف‌هایش را چاپ کرد، در حدود ۵۰ هزار سال، از چاپ تا کشف نخستین امواج رادیویی، ۵ هزار سال و از تبدیل امواج رادیویی به تلویزیون ۵۰۰ سال طول کشید و در نهایت کار به جایی کشید که تحولات ارتباطی ما به ۵۰ سال، پنج سال، پنج ماه و... رسید. این روزها هم، شاید تحولات ارتباطی در زمینه‌ی تلویزیون، اینترنت و تلفن همراه در کمتر از این زمان‌ها به‌وجود بیاید. این تغییر و تحولات ارتباطی، به‌قدری سریع پیش می‌روند که مدام باید منتظر تغییر و تحولات جدیدی در زمینه‌ی تجربیاتی باشیم که از طریق رسانه‌ها کسب کرده‌ایم.

دکتر بهمنی: رسانه وظیفه‌ی پوشش دادن چهار مؤلفه‌ی اصلی ورزش یعنی ورزش تربیتی، ورزش همگانی و تفریحی، ورزش قهرمانی و ورزش حرفه‌ای را برعهده دارد.

رسانه یک عامل است نه ابزار صرف!

ورزش، به‌عنوان بازتاب نظام اجتماعی، همیشه به‌صورت عجیبی با رسانه پیوند خورده است. شاید بتوان گفت که رسانه و ورزش دو یار جدانشدنی هستند. **دکتر سید مهدی آقاپور**، استادیار دانشگاه تهران و رییس انجمن علمی جامعه‌شناسی ورزش ایران، در «نشست تخصصی ورزش و رسانه‌های گروهی» که در دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران برگزار شد، ضمن معرفی کتاب «جامعه‌شناسی ورزشی» دکتر مسعود نادریان جهرمی، عضو هیئت علمی دانشگاه اصفهان که مباحث مبسوط و جذابی درخصوص ورزش و رسانه‌های گروهی دارد، رسانه‌ی امروزی را به‌عنوان یک عامل و نه یک ابزار تعریف کرد.

وی گفت: «رسانه‌ی امروزی بیش‌تر از این‌که در خدمت ورزش باشد، به تعیین‌کننده‌ی شاخص‌های ورزشی و نوع ورزش مطرح جامعه تبدیل شده است.» به گفته‌ی وی براساس نظریه‌ی «رایزمن» انسان و جامعه‌ی امروزی، یک انسان و جامعه‌ی «دیگر راهبر» است که منظور از «دیگری» همان رسانه است؛ به نحوی که حتی رسانه‌ها بر چگونگی رقابت‌ها و نوع اجرای مهارت‌های حرکتی ورزشکاران هم تأثیر می‌گذارند و این کار هم با تغییر ذائقه‌ی مربیان و ورزشکاران و تماشاگران انجام می‌شود.

وی راجع به ارتباط رسانه و ورزش گفت: «ورزش در رسانه، جایگاه مهمی دارد. در جامعه‌ی ما، تقریباً یک‌سوم برنامه‌های تلویزیونی، ورزشی است و حدود ۲۵ روزنامه‌ی ورزشی وجود دارد. پس توسعه‌ی ورزشی، بدون همکاری رسانه‌ای مقدور نیست. رسانه‌ها به‌عنوان یک عامل مهم و فرهنگ‌ساز ورزشی، با دستگاه‌های اصلی متولی ورزش و تربیت‌بدنی در جامعه، هم‌تراز و هم‌سنگ می‌باشد و موظف است به برنامه‌ها و راهبردهای ورزشی مصوب در جمهوری اسلامی توجه کند و در انعکاس مسابقات، گزارش‌ها، اخبار و رویدادهای ورزشی اولویت‌ها را کاملاً در نظر داشته باشد.

به عنوان مثال: انعکاس دفاعیه و نتایج یک پایان‌نامه‌ی دکترای ورزشی، خیلی مهم‌تر از خبر یا گزارش یک مسابقه‌ی فوتبال داخلی یا خارجی است. یا این‌که اولویت پرداختن به ورزش‌های ملی، دانش‌آموزی، رشته‌های ورزشی مادر و پایه مثل: شنا، دو و میدانی و ژیمناستیک، از ورزش‌های تهاجمی و رقابتی مثل: فوتبال، بسکتبال و ورزش‌های رزمی بسیار بیش‌تر است. علاوه بر این نقد و ارزیابی عملکردها، برنامه‌ها، مدیریت‌ها و فرایندهای ورزشی، با دعوت از استادان و کارشناسان خبره، به‌صورت نقادانه اما صمیمانه، باید با رویکرد آسیب‌شناسی چالش‌ها، برای ارتقای جریان‌ها و سیستم‌های ورزشی از طریق رسانه منعکس شود.»

رسانه‌ها و قابلیت‌های بی‌بدیل ورزش تربیتی

دکتر بهمنی، استاد مرکز تربیت معلم شهید چمران و مدیرکل تربیت‌بدنی وزارت آموزش و پرورش، نیز رسانه‌ها را به یک مامای قابل، تعبیر کرد که خوب می‌داند چه موجودی را می‌خواهد

خلق کند و رفتارها و عکس‌العمل‌هایش را رقم زند. وی هم‌چنین رسانه‌های امروزی را به نقشی که در قدیم پدسالارها برعهده داشتند، تشبیه کرد و گفت: «رسانه شما را مجبور می‌کند آن‌طوری که خودش دلش می‌خواهد فکر کنید.»

وی توسعه‌ی ورزشی درون‌زا را با توسعه‌ی ورزشی برون‌زا در جامعه‌ی ایران مقایسه کرد و ضمن برشمردن ویژگی‌های هر یک، از رسانه‌های گروهی خواست که توسعه‌ی درون‌زا را اصل قرار دهند و ورزش پایه و دانش‌آموزی را بیش‌تر مطرح کنند، زیرا علاوه بر تندرستی عمومی، ورزش قهرمانی نیز در گرو رشد و توسعه‌ی ورزش دانش‌آموزی است. وی گفت: «ورزش تربیتی و تربیت‌بدنی در مدارس، کارکردهای مختلف تربیتی، اجتماعی و روانی و جسمانی دارد که از جمله می‌توان به نقش آن در زمینه‌ی پیشرفت تحصیلی، اجتماعی شدن و هنجارپذیری، تندرستی، شادابی و سلامت روان، رفع مشکلات مربوط به ساختار قامتی و اختلالات حرکتی و هم‌چنین قابلیت بی‌رقیب آن برای کاهش آسیب‌های اجتماعی و زدودن چهره‌ی کریه اعتیاد و بزهکاری در بین کودکان و نوجوانان و جوانان عزیز این مرزوبوم اشاره کرد. لذا مسئولین محترم ورزشی و غیرورزشی و به‌ویژه رسانه‌ای، باید به این ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بی‌بدیل و تربیتی و اجتماعی بسیار بیش‌تر از ورزش قهرمانی و یا بودجه‌ها و اعتبارات ورزشی توجه و فرهنگ‌سازی کنند.»

رسانه‌های ورزشی و ورزش‌های رسانه‌ای

دیگر سخنران این نشست، **دکتر حمید قاسمی** عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی و معاون فرهنگی سازمان تربیت‌بدنی، ضمن برشمردن توسعه‌ی ورزشی و توسعه‌ی رسانه‌ای در دنیای پیشرفته‌ی امروز، ورزش را به رسانه بسیار وابسته دانست و گفت: «پیشرفت و توسعه‌ی ورزش و تربیت‌بدنی در هر جامعه‌ای، با چگونگی و میزان همکاری رسانه‌های گروهی به‌طور مستقیم ارتباط دارد و این وابستگی باعث شده است که امروزه، هم

رسانه‌های ورزشی داشته باشیم و هم ورزش‌های رسانه‌ای.» وی هم‌چنین خاطرنشان کرد: «بسیاری از رشته‌های ورزشی به خاطر برخوردار نبودن از جاذبه‌ها و ظرفیت‌های اقتصادی و اجتماعی، توانایی تبدیل شدن به ورزش رسانه‌ای را ندارند و این در حالی است که برخی دیگر مثل «اسکواش» چنین توانایی را دارند و با جذاب‌تر کردن محیط ورزشی و بسیاری عوامل بصری دیگر توانسته‌اند خود را به یک ورزش رسانه‌ای تبدیل کنند.» وی افزود: «تمرکز رسانه‌های امروزی بیش‌تر بر جنبه‌ی مسابقات سراسری و قهرمانی و حرفه‌ای است، درحالی‌که افراد علمی سعی دارند دامنه‌ی این تمرکز را به کارکردها و سطوح دیگر ورزش، یعنی تربیت‌بدنی و بازی‌های غریزی و بازی‌های بومی و محلی که بسیار مورد غفلت واقع شده‌اند، گسترش دهند.»

محیط غیرواقعی، عکس‌العمل واقعی

دنیای امروز، دنیایی است که حضور در همه‌ی محیط‌ها را برای همه‌ی افراد غیرممکن کرده است، اما رسانه‌ها توانستند این نقش

دکتر آقاپور: ورزش در رسانه، جایگاه مهمی دارد. در جامعه‌ی ما، تقریباً یک‌سوم برنامه‌های تلویزیونی، ورزشی است و حدود ۲۵ روزنامه‌ی ورزشی وجود دارد. پس توسعه‌ی ورزشی، بدون همکاری رسانه‌ای مقدور نیست

ورزش دانش‌آموزی و غفلت رسانه‌ای

آیا می‌دانید، توجه رسانه‌ای در دنیا و به‌خصوص ایران به ورزش دانش‌آموزی، با ۱۴ میلیون عضو بسیار پایین است؟ البته اگر شما روزنامه‌خوان ورزشی و یا بیننده‌ی پروپاقرص برنامه‌های ورزشی تلویزیون باشید، حتماً به این نتیجه رسیده‌اید و دیگر نیازی به ارائه‌ی اعداد و ارقام و تحقیقات آماری در این زمینه نیست!

نه تنها رسانه‌ها، بلکه بودجه‌های دولتی نیز نتوانسته‌اند، این غفلت را از بین ببرند و درحالی‌که بودجه‌ی ورزش کشور نزدیک به ۳ هزار میلیارد تومان است، سهم ورزش دانش‌آموزی تنها ۲۰ میلیارد تومان و در نتیجه سرانه‌ی ورزش دانش‌آموزی ۵۰۰ تومان است! سرانه‌ی فضای ورزشی این بخش نیز، تنها ۳۱ سانتی‌متر است.

دکتر آقاپور ضمن مطرح کردن سرانه‌ی بودجه و فضای ورزش، با ارائه‌ی نتایج ۱۲ مطالعه‌ی تحقیقاتی در زمینه‌ی ورزش و رسانه‌های گروهی، توجه عملی به نتایج این تحقیقات را توسط متولیان رسانه‌ای و مطبوعاتی جامعه و سردبیران و نویسندگان محترم روزنامه‌های ورزشی، برای ارتقا و تقویت ساختار ورزش کشور خواستار شد.

دکتر بهمنی نیز با گلایه از عملکرد رسانه‌ها در زمینه‌ی ورزش دانش‌آموزی گفت: «در رسانه‌ها نیز بحث رضایتمندی و سودآوری مطرح است، این وضعیت باعث شده است رسانه‌ها با ذائقه‌شناسی در مسیر تغییرات رفتاری، ورزش دانش‌آموزی را در راستای ورزش قهرمانی، برای کسب درآمد و شهرت تعریف کنند و نه در حیطة تربیتی ورزش دانش‌آموزی و کسب تندرستی، یادگیری مهارت‌های ورزشی، کسب روحیه‌ی شادابی، دوست‌یابی و پیشرفت تحصیلی.»

وی محور اصلی در رسانه را، جذب مخاطب بیش‌تر و درآمدزایی بیش‌تر برشمرد و گفت: «به همین دلیل است که توجه بیش‌تر رسانه‌ها به فوتبال و ورزش حرفه‌ای است.» دکتر بهمنی رسانه‌ها را به تحلیلگر مغز جامعه تعبیر کرد و گفت: «رسانه‌ها در مسیر تغییرات رفتاری جوامع بشری به‌صورت فوری و آنلاین و تأثیرگذار در حال کار هستند و اکثراً ورزش مدرن و قهرمانی و حاشیه‌ای شدن ورزش پایه و ورزش همگانی را دنبال می‌کنند.»

دکتر بهمنی در ادامه به سیاست‌های جدید وزارت آموزش و پرورش اشاره کرد و افزود: «برای سال جاری و نیز چهار سال آینده برنامه‌ریزی‌هایی شده است که مسیر ورزش دانش‌آموزی را عوض خواهد کرد. قرار است از این پس وزارت آموزش و پرورش، تنها به‌عنوان مرکز ثقل تدوین سیاست‌های ورزش دانش‌آموزی عمل کند و نقش اجرایی به استان‌ها سپرده شود.» مدیرکل تربیت‌بدنی آموزش و پرورش هم‌چنین گفت: «برای اولین بار پس از ۸۰ سال که از تدوین درس تربیت‌بدنی می‌گذرد، سعی کرده‌ایم نگاهمان به مدارس باشد و قصد داریم به قاعده‌ی هرم توجه بیش‌تری داشته باشیم و ورزش و تربیت‌بدنی را به‌صورت درون‌کلاسی، درون‌مدرسه‌ای و بین‌مدرسه‌ای گسترش دهیم. ورزش همگانی را با یک برنامه‌ی جذاب، همراه با ورزش باستانی طراحی کنیم و در سراسر کشور گسترش دهیم.»

• این نشست در تاریخ (۸۸/۱۲/۱۹) برگزار شده است.

را برای انسان بازی کنند و وی را به هر جایی که دوست داشته باشد، ببرند. به گفته‌ی دکتر **علیرضا دهقان**، استاد علوم ارتباطات دانشگاه تهران و یکی از سخنرانان این نشست، رسانه‌ها به‌صورت عمدی و غیرعمدی تحریف‌هایی را در این محیط‌ها ایجاد می‌کنند و یک «شبه‌محیط» را به بیننده‌ی خود ارائه می‌دهند. این درحالی‌است که بیننده، عکس‌العملی کاملاً واقعی را نسبت به این محیط غیرواقعی از خود بروز می‌دهد. این اتفاق می‌تواند در نحوه‌ی گزارش کردن یک مسابقه و نوع داوری آن رخ دهد و باعث شود بیننده، مسابقه و داوری را از زاویه‌ی دید گزارشگر ببیند و در مورد آن عکس‌العمل‌هایی را از خود نشان دهد.

به گفته‌ی وی، تحقیقات حاکی از آن است که، رسانه‌ها سوگیری دارند و هدف‌های اصیل، منطقی، مردمی و فرهنگی را در رسانه‌ها به اندازه‌ی کافی نمی‌بینیم. دکتر دهقان پرداختن بیش از اندازه به فوتبال قهرمانی و یا ورزش مردان را دلیلی بر این مدعا برشمرد و یکی از بهترین راهکارهای عملی در بهبود این حالت را، راه‌اندازی رشته‌ی ارتباطات ورزشی در دانشگاه‌ها دانست.

هرم ورزشی معکوس

ورزش، چهار مؤلفه‌ی اصلی دارد که شامل ورزش تربیتی، ورزش همگانی و تفریحی، ورزش قهرمانی و ورزش حرفه‌ای است. **دکتر بهمنی** این چهار مؤلفه را درون یک هرم، با قاعده‌ی تربیتی، که متولی آن سازمان آموزش و پرورش است و بیش‌ترین تعداد افراد را شامل می‌شود، ترسیم کرد و گفت: «در مراحل بعدی به ترتیب، ورزش همگانی و تفریحی، ورزش قهرمانی و در رأس هرم، ورزش حرفه‌ای که هدف آن مدال‌آوری و درآمدزایی است، قرار گرفته‌اند.» وی در تکمیل سخنانش گفت: «رسانه، وظیفه‌ی پوشش دادن رویدادهای این چهار مؤلفه را برعهده دارد، اما در جامعه‌ی ما، یک هرم ورزشی معکوس در کنار این هرم تشکیل شده است، به‌طوری‌که بیش‌ترین توجه آن به رأس هرم، یعنی ورزش حرفه‌ای است که کمترین تعداد افراد را در جامعه‌ی ورزش شامل می‌شود و کمترین توجه آن به بخش ورزش تربیتی است.»

دکتر قاسمی نیز معتقد است: «مهم‌ترین وظیفه‌ی رسانه‌های گروهی، ایجاد انگیزه و اشتیاق و افزایش آگاهی و شناخت در حوزه‌ی ورزش و تربیت‌بدنی در بین مردم و جامعه است که باید با روش‌ها و شیوه‌های جذاب و رسانه‌ای صورت پذیرد. این کار نیز با تربیت افراد خلاق، متخصص و علاقه‌مند به کار و فعالیت در رسانه‌های ورزشی امکان‌پذیر است، تا به این وسیله رسانه‌های گروهی بتوانند به نقش و وظایف خطیر خود در راستای توسعه و پیشرفت صحیح ورزش و تربیت‌بدنی و افزایش آگاهی‌های ورزشی در جامعه، به‌خوبی و اثربخش عمل نمایند.»